

HATİM İNDİRME VE HÜKÜMLERİ II

Abdurrahman ÇETİN*

III. HATİM İNDİRMENİN ÂDÂBI

Her ibâdetin belli prensip ve âdâbı olduğu gibi, Kur'ân okumanın, dolayısıyla hatim indirmenin de bazı hususlara dikkat gerektiren âdâb ve prensipleri vardır. Aşağıda kaydedilecek hususları, Kur'ân okumayı zorlaştırıcı engeller olarak değerlendirmemelidir. Şüphesiz herkes, Kur'ân'ı alıp okuyabilir. Ancak, her işin bir "gelişigüzel"i vardır, bir de ideali. İşte biz, hatim indirmede "ideal"i yakalamak için gerekli şartları özetlemek istiyoruz.

A) Hatim okurken, öncelikle temiz olmak ve temiz bir yerde bulunmak lâzımdır. Çoğunluğun görüşüne göre, Kur'ân'ı yüzünden okuyacak kimsenin abdestli olması lâzımdır. Bunu gerekli görmeyenler de bulunmakla birlikte, hatim indirmekte olan kişinin, abdestli olmayı tercih etmesi gerekir. Bununla beraber, Mushafa dokunmamak kaydıyla, abdestsiz olarak da yüzünden okumak câizdir. Aynı şekilde, Kur'ân'ı ezbere okuyacak kimsenin abdestli olma şartı yoktur, fakat abdestli olmak müstehabtır.

Cünüp olanların ve âdet halindeki kadınların, yüzünden veya ezbere, ne şekilde olursa olsun, Kur'ân okumaları câiz değildir; fakat başkasının okuduğunu dinlemelerinde sakınca yoktur. Cünüp olanlar ve âdet halini tamamlayan kadınlar, gusletmek için yıkanacak su bulamazlarsa veya yıkanma imkânı yoksa, teyemmüm ederek Kur'ân okuyabilirler.

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Tefsir Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

Hatim okuyan kişinin temiz bir yeri seçmesi müstehaptır. Hamam ve tuvalet gibi, Kur'ân'ın şanına yaraşmayan pis yerlerde Kur'ân okumak haramdır. Ayrıca Kur'ân okuyan kimsenin elbisesi de temiz olmalıdır.

B) Bundan sonra dikkat edilecek husus, Kur'ân'ı tecvîd kaidelerine uygun olarak, harflerin mahrec ve sıfatlarını gözeterek, tertîl ile, tane tane okumaktır. Yüce Allah: "... Kur'ân'ı tertîl ile (ağır ağır, tane tane) oku". (Müzzemmil 73/4) buyurmuştur. Hz. Ali, âyette geçen "tertîl'i, "harfleri tecvîd (yani sıfat ve mahreclerine göre gereği gibi güzel okumak) ve vakıfları (durulacak yerleri) bilmektir" diye izah etmiştir⁵⁵. Peygamberimiz de Kur'ân'ı tecvîd ve tertîl ile okumuştur. Onun hanımlarından Ümmü Seleme validemiz, kendisine Peygamberimizin kıraatı sorulduğunda, onun kıraatını harf harf, tane tane açıklanan bir kıraat olarak vasıflandırmıştır. Bir rivâyette de, yine bu mânâ da, "Peygamber, kıraatını ayırırdı" demiştir⁵⁶. Katâde (118/736), bu konuda şu haberi nakletmiştir: "Enes b. Mâlik'e, Peygamberimizin okuyuşu nasıldı? diye soruldu. O da: "Onun kıraatı med'li idi (uzatılacak yerleri uzatırdı)" dedi ve sonra misâl olarak besmeleyi okudu da, "Peygamber "Bismillâh"ı uzatır, "er-Rahmân"ı uzatır ve "er-Rahîm"i uzatırdı, dedi"⁵⁷. Şu halde Peygamberimizin kıraatı tertîl idi; ağır ağır, tane tane okuyuştu, yani tecvîd üzere idi. Ayrıca o, Kur'ân-ı Kerim'i güzel okuyanları da takdîr ve teşvîk ederdi, Kur'ân'ın, tecvîd olmadan güzel okunması ise mümkün değildir. Tecvîd, bir şeyi iyi ve güzel yapmak, süslemek demektir. Kur'ân harflerinin zât ve sıfatlarını hakkıyla yerine getirerek okumak; idğam, ihfâ, izhâr, med vb. hususları yerine getirmek, demektir. Bu mânâda tecvîd, Kur'ân okumayı düzenleyen bir metottur, bir ölçüdür. Sütçünün litresi, manifaturacının metresi, bakkalın terazisi ne ise, Kur'ân okuyanın tecvîdi de odur. Ötekilerden ölçüsünü aldığınız taktirde alım satımları nasıl duruma düşerse, Kur'ân okuyanın tecvîdi elinden alınırsa, tilâveti o hâle düşer⁵⁸.

Tecvîd kaidelerini uygulamak, başlangıçta emek ve gayret ister; bunları kavrayıp alışkanlık (meleke) haline getiren kimseyi ise, artık tecvîd kuralları meşgul etmez; onun, kıraattan haz duymasına ve okuduklarını anlamasına engel teşkil etmez. Bu bakımdan tecvîdi, Kur'ân'ı anlamaya engel görmek, isabetli bir değerlendirme sayılmaz. Yürümeyi ilk defa öğrenen çocuk, araba kullanmayı ilk defa öğrenen kimse, başlangıçta kendilerini tamamen bu işe verirler, fakat zamanla bunlar, onlar için tabii hale gelir ve sırf bu eylemleri için özel bir gayret ve çabaya ihtiyaç duymadan, yollarına devam ederler. İşte Kur'ân'ı tecvîd ile okumak da böyledir. Bunun içindir ki Kur'ân'ı tecvîdsiz okumak, câiz görülmemiştir.

55 İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 209.

56 Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 23; Ebû Davud, Vitir, 20; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI, 286, 288, 294, 300.

57 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 29.

58 Ali Rıza Sağman, Hz. Kur'ân Radyoda Okunabilir mi? s. 135.

Kur'ân'ı aşırı derecede hızlı okumak da mekrûh görülmüştür⁵⁹. Eğer hızlı okumak gerekiyorsa, bu durumda "hadr" tarzıyla ilgili gerekli hususlara uymak lâzımdır. Hadr; Kur'ân-ı Kerim'i, tecvîd kurallarına uymak kaydıyla hızlı bir şekilde okumağa denir. Hadr ile okuyuşta, az zamanda çok Kur'ân okumak gaye edinilir. Ancak bu tarz okuyuş, kural tanımayan, gelişigüzel bir okuyuş olmamalıdır. Kelimeler, harfler ve hareketler birbirine karıştırılmamalı; ihfâ, izhâr, iklâb, idğam, ğunne, kalkale vb. hususların yerine getirilmesine dikkat edilmelidir. Hadr'da vasil ile okuyuş (kelime ve âyetleri kurallarına uygun olarak birbirine ulamak) tercih edilir. Ayrıca medlerin miktarı da azaltılır. Buna göre: Medd-i tabî, medd-i munfasıl, medd-i ârız ve ârız sükûnla medd-i lîn birer elif; medd-i muttasıl iki elif, lâzım sükûnlu medd-i lîn iki-üç elif, medd-i lâzım ise üç elif miktarı uzatılır⁶⁰. İlgili eserlerde, hadr tarzını seçen okuyucu ısrarla uyarılmakta ve bilhassa hatimlerde ve terâvih namazlarında yaygın bir şekilde görüldüğü üzere, çok sür'atli okuyarak (medleri terk, ğunneyi belli etmemek, hareketleri belli belirsiz okuyup birbirine karıştırmak vb) tecvîd kaidelerinin ihmal ve ihlal edilmemesi, okuyuşta gerekli hassasiyetin gösterilmesi lüzûmuna dikkat çekilmektedir. Bu tür hataları doğuran ve hadr'dan daha sür'atli olan okuma şekline "hezreme" veya "tahlîl" denilir ki, bu durumda harfler mahrecinden kayar, sıfatlarını kaybeder, heceler karmakarışık olur. Bu şekilde okuyuş ise câiz görülmemiş ve kıraattan sayılmamıştır⁶¹.

Sahâbe içerisinde Kur'ân'ı hızlı okumayı tercih edenler bulunduğu gibi, yavaş okumayı tercih edenler de çoktu. Hızlı okuyanlar, sahih hadislerle sâbit olan ve "Kur'ân'ın her harfine karşılık on sevap verileceği"⁶² müjdesinden hareketle, çok okuyup çok sevap kazanmağı; diğerleri de, Kur'ân okumakta asıl gaye olan, mânâya daha çok nüfûz edebilme hedefini gözetiyorlardı. Kur'ân kıraatında çoğunluğun tercihi, "tertîl"i gözeterek, orta sür'atte okumaktır⁶³.

C) Kur'ân-ı Kerîm'i Mushafa bakarak okumak, daha faziletli görülmüştür. Çünkü bunda hem okuma ve hem de yüzüne bakma gibi daha çok amel vardır. İmam Gazzâlî (505/1111) nin bildirdiğine göre Hz. Osman, Kur'ân'ı yüzünden çok okuduğu için iki Mushaf eskitmiştir. Aynı şekilde ashâbın çoğu da Kur'ân'ı yüzünden okurlar; hattâ Mushafa bakmadan geçen bir gün için canları sıkılır, üzüntü duyarlardı⁶⁴. Bazılarına göre ise, yüzünden veya ezbere okumak mesele-

59 Süyûtî, el-İtkan, I, 106.

60 "Bir Elif Miktarı" demek; sesi, iki hareke okuyacak zaman kadar uzatmak demektir ki, bu da bir saniye kadardır.

61 İbnü'l-Cezerî, age, I, 207.

62 Bkz: Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 16, 18; Ebû Davud, Salât, 321; 329; İbn Mâce, Edeb, 52; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 1.

63 İbnü'l-Cezerî, age, II, 208-209.

64 Gazzâlî, İhyâ, I, 251. Ayrıca bkz: İbn Kesîr, Fedâilü'l-Kur'ân, s. 40-41; Süyûtî, el-İtkan, I, 108.

sinde esas olan "huşû" dur. Eğer huşû ezber okumakta daha çok olursa, bu daha faziletlidir; Mushafa bakarak okumakta daha fazla ise, efdal olan budur. Her iki-sinde de eşit olursa, Mushafa bakarak okumak tercih edilir; çünkü bakarak okumak daha güvenli ve daha sağlamdır⁶⁵. Bununla beraber hâfızların ezberden okumayı tercih etmeleri, ezberlerini canlı tutmaları ve kontrol için daha faydalı olur.

D) Başkalarını meşgul etmeyecek ve okuyanı riyâya (gösterişe) sevk-etmeyecekse, Kur'ân'ı sesli okumak, sessiz okumaktan daha iyi görülmüştür. Ge-rekçe olarak da, bu tür okumada emeğin daha fazla olduğu, okuyanın dikkatini tutacağı, anlamayı kolaylaştıracağı gösterilmiştir. Ancak, konuyla ilgili rivâyetle-rin bazıları sesli okumayı, bazıları sessiz okumayı özendirici nitelikte, bazıları da orta yol tutulması gerektiği noktasındadır⁶⁶. Demek ki tercih, okuyucuya bırakılmıştır.

Sessiz okumada dikkat edilmesi gereken husus, okumanın en az "fısıltı" şeklinde olması gereğidir ki, harflerin mahrecinden çıkmaları tam olarak sağlan-mış olabilsin. Sadece dudak kıpırtısıyla, bazan bu bile olmadan, gözle süzülerek veya zihinden geçirerek yapılan kıraat, okumaktan sayılmaz. Çünkü bu şekilde âyetleri telâffuz etmek mümkün değildir. Şu halde sessiz okumada ölçü: Birisinin kulağına fısıltıyla bir şey söylemek için nasıl bir gayret ve çaba gerekiyorsa, Kur'ân kıraatında da en azından bu kuvvet ve ölçüde (kendi duyacağı kadar) bir fısıltının olması icab eder. Maalesef, çok defa, gerek namazlarda ve gerekse na-maz dışındaki okuyuşlarda bu hususa yeterince dikkat edilmediği görülmektedir. Bilhassa namazlarda - namazın sıhhati için - bu hususa gereken önem verilmeli-dir.

E) Hatim indirmede dikkat edilecek hususlardan birisi de istek ve ihlâstır ki bu, Peygamberimizin tavsiyesidir: "Kur'ân'ı kalbleriniz onunla ülfet ettikçe (bağlantılı oldukça, arzu ettikçe) okuyunuz. Kalben ondan ayrılınca okumayı bı-rakınız"⁶⁷, buyurmuştur. Gaflet içinde veya okumuş olmak için okumak, yahut bir yeri bir an önce bitirmeye çalışmak vb. şuursuz okumalar, okumaktan bekle-nen neticeyi vermez. Ayrıca, başkalarının takdîr ve beğenisini kazanmak, herhan-gi bir çıkar sağlamak düşüncesiyle yapılan kıraat da, sevap yerine günah kazandı-rır. Peygamberimiz: "Allah, amelin samîmî olanından ve sadece kendi rızası için yapılanından başkasını kabul etmez"⁶⁸, buyurmuştur. Allah rızası gözetilmeden yapılan bir işte, kul için hayır olmadığı, Kur'ân'ın birçok yerinde de bildirilmiştir. İlgili bazı âyetlerin anlamı şöyledir: "Ey inananlar. İnsanlara gösteriş için malını verip, Allah'a ve âhîret gününe inananmayan adam gibi, başa kakmak ve eziyet et-mekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Onun durumu, üzerinde biraz toprak bu-

65 Bkz. Bir önceki dipnotta gösterilen yerler.

66 Bunlar için bkz: Ebû Davud, Tatavvu', 25; Nesâî, Kıyâm, 23-24; İbn Mâce, İkâme, 179.

67 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 37; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 7.

68 Nesâî, Cihâd, 24, 25. Benzer bir hadis için bkz: Buhârî, Cihâd, 15.

lunan şu kayaya benzer ki, şiddetli bir sağnak indi de (üstündeki toprağı silip süpürerek) onu sert bir taş halinde bıraktı. (Böyleleri) kazandıklarından bir şey elde edemezler.." (Bakara 2/264). "Kurbanların etleri de kanları da Allah'a ulaşmaz; fakat, sizin takvânız O'na ulaşır.." (Hacc 22/37). "Allah sadece takvâ sahiplerinden (kurbanı) kabul eder" (Mâide 5/27). "Dini yalnız Allah'a hâlis kılarak O'na yalvarın." (Mü'min 40/65). "Şu namaz kılanların vay haline ki onlar namazlarından gaflet ederler, onlar gösteriş (için ibâdet) yaparlar." (Mâûn 107/4-6)⁶⁹.

Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen ve bir bölümü konumuzla da doğrudan ilgili olan bir hadislerinde Peygamberimiz, ihlâsın gereğini, üç önemli konu üzerinde misâllendirerek, canlı bir tablo halinde önümüze koymuştur. Söz konusu hadis şöyledir:

Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen ve bir bölümü konumuzla da doğrudan ilgili olan bir hadislerinde Peygamberimiz, ihlâsın gereğini, üç önemli konu üzerinde misâllendirerek, canlı bir tablo halinde önümüze koymuştur. Söz konusu hadis şöyledir:

"Kiyâmet gününde, insanlardan ilk sorguya çekilecek üç kişiden biri, şehîd olmuş bir kimsedir ki, Allah'ın huzuruna getirilir. Yüce Allah, ona verdiği nimetleri hatırlatır; o da bu nimetleri kabul ve ikrar eder. Yüce Allah:

– O halde, bu nimetlere karşılık ne yaptın? diye sorar. O da:

– Ey Rabbim. Senin yolunda savaştım ve şehîd oldum, der. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk:

– Hayır, yalan söyledin. Sen, sana kahraman desinler diye savaştın. Nitekim istediğin bu söz de söylenmiştir, buyurur. Sonra, verilen emir üzerine kişi, yüzükoyun sürüklene sürüklene cehenneme atılır.

"İkinci kişi de, ilim öğrenmiş ve öğretmiş; Kur'ân okumuş bir kimsedir ki, bu da hesabı görülmek üzere Yüce Huzûra getirilir. Yüce Allah, ona verdiği nimetleri hatırlatır; o da bunları kabul ve itiraf eder. Cenab-ı Hakk:

– Öyleyse bu nimetler karşılığında ne yaptın? diye sorar. O da:

– Yâ Rabbî. İlim öğrendim ve öğrettim, Kur'ân okudum, cevabını verince Yüce Allah:

– Hayır, yalan söyledin. Sen, sana âlimdir, bilgindir, desinler diye ilim öğrendin. Seni övmeleri için Kur'ân okudun. Nitekim bunlar da gerçekleşmiştir, buyurur. Verilen emir üzerine o da yüzüstü sürüklene cehenneme atılır.

"Üçüncüsü de, Cenab-ı Hakk'ın, kendisine bolluk, genişlik verdiği ve her çeşit mal ve servetle zengin kıldığı kimsedir ki, Huzûra getirilir. Allah Teâlâ, ona verdiği nimetlerini sayar; o da bunları kabul ve ikrar eder. Yüce Allah:

69 Ayrıca bkz: A'râf 7/29; İsrâ 17/18; Zümer 39/2, 11, 14; Mü'min 40/14, 65; Beyyine 98/5.

– Pekiyi, bunlara karşılık sen ne yaptın? diye sorar. O:

– Ey Rabbim. Servetimi Senin uğruna ve sevdiğin yollarda harcadım deyince:

– Hayır, yalan söyledin. Bunları, sana cömert desinler diye yaptın. Bu söz de söylenmiştir, buyurur. Sonra emredilir de, o da yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılır⁷⁰.

Görülüyor ki, kendisi için en kıymetli varlığı olan canını feda eden kimse; bütün bir ömür boyu çile çekerek ilim öğrenen ve öğreten ve Kur’ân okuyan şahıs; nice sıkıntı ve zorluklara katlanarak kazandığı servetini hayır işlerinde harcayan kişi.. bütün bu kimseler, Allah rızasını gözetmedikleri, gösterişe kaçtıkları.. kısacası, ihlâs’tan uzaklaştıkları için, bu büyük fedâkârlıkları karşılığında hiçbir şey elde edememişler, boşu boşuna helâk olup gitmişlerdir.

Öyleyse, Yüce Allah’ın, gizli-açık bütün davranışlarımızı, kafalarımızdan ve gönüllerimizden geçenleri bütün ayrıntılarıyla bildiğini aklımızdan çıkarmayarak, her işimizde olduğu gibi, Kur’ân okumada da ihlâs’ı, yani Allah rızasını esas almak ve insanların gözünde büyümeğe uğruna, Allah katında küçülmekten kaçınmamız gerekmektedir.

F) Hatim okuyan kimse, okuduğu Kitabın, Yüce Allah’ın sözü olduğunu unutmamalı ve Allah’ın, Kur’ân ile kendisine hitab ettiğini, seslendiğini düşünmelidir. Ondaki emir ve nehiylerin, kendisine buyrulduğunu, mükâfat ve cezaların muhatabının kendisi olduğunu idrak etmelidir. İmam Ğazzâlî’nin ifadesine göre insan, okuduğu Kur’ân’ı, efendiden köleye veya âmirden memura yazılmış bir emir gibi okumalıdır; yani sadece düzgün okumakla kalmamalı, Allah’ın ne emrettiğini, neler istediğini ve nelerden menettiğini anlamak için düşünerek okuyup, gereğini yapmalıdır⁷¹. Yine Ğazzâlî’ye göre, Kur’ân-ı Kerim’i okumanın dereceleri üçtür:

1. Kur’ân okuyan, kendisini Yüce Allah’ın huzurunda imiş ve Allah onu dinliyormuş gibi farzederek okumalıdır. Bu, okumanın en aşağı derecesidir.

2. Bizzat Yüce Allah’ın kendisini görerek lütfuyla hitab ettiğine, in’âm ve ihsânıyla kendisine seslendiğine inanmaktır. Bu anlayış ile Kur’ân okuyan kimse, hayâ ve ta’zim ile Kur’ân’a eğilir ve onu anlamağa çalışır. Bu da okumanın ikinci derecesidir.

3. Kelâmda mütekellimi, kelimelerde ise mütekellimin sıfatlarını müşâhede etmektir. Yani konuşanın keyfiyetini onun sözlerinde, sıfatlarını ise kelimelerde müşâhede etmektir. Bu anlayışla okuyan kimse, kendisine, okumasına veya nimetlerin kendisini ilgilendirmesine bakmadan, dikkatini doğrudan mü-

70 Müslim, İmâre, 152; Nesâî, Cihâd, 22; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 322.

71 Ğazzâlî, İhyâ, I, 256.

tekellime (Allah'a) yöneltir ve âdetâ O'nu görüyormuş gibi, bütün gücünü ve düşüncesini O'na bağlar. İşte ideal okuma derecesi de budur. Bu üç mertebenin dışında kalan okumalar, gafillerin dereceleridir⁷².

G) Hatim indirirken dikkat edilecek en önemli husus, okunan âyetlerin mânâsını anlamak, üzerinde düşünmek ve gereğini yapmaya azmetmektir. Çünkü Kur'ân okumanın asıl gayesi budur. Yüce Allah'ın isteği de budur: "Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı?" (Nisâ 4/82). ".. Onu sana indirdik ki, âyetlerini düşünsünler ve aklı selîm sahipleri öğüt alsınlar." (Sâd 38/29). "Kur'ân'ı düşünmezler mi? Yoksa kalbleri üzerinde kilitler mi var?.." (Muhammed 47/24).

Demek ki, Kur'ân okumaktan maksat, onu anlamak, mânâsını düşünerek gerekli dersleri almak, kalbi ve zihni uyanık tutup, gaflete düşmemektir. Peygamber efendimizin uygulaması da böyleydi. Okuduğu âyetleri bazan birkaç defa tekrar eder, üzerinde uzun uzun düşünürdü. Sahâbeden Ebû Zerr şöyle diyor: "Allah'ın Elçisi, bir gece namazında, "Eğer onlara azab edersen, senin kullarındır (dilediğini yaparsın); eğer onları bağışlarsan, şüphesiz Sen daima üstünsün, hikmet sahibisin" anlamındaki (Mâide 5/118) âyeti, sabaha kadar tekrarlamıştır⁷³.

Hz. Âişe'ye, bazı kimselerin bir gecede iki veya üç hatim indirdikleri söylenince, onların bu davranışlarını beğenmemiş ve şöyle demiştir: "Onlar, Kur'ân okudukları halde (gerçek anlamda) okumamışlardır. Benim, Allah'ın Elçisi ile beraber bütün gece uyanık bulunduğum olurdu. Ancak o, bir gecede Bakara, Âlû imrân ve Nisâ sûresini okurdu. Müjde âyeti geldiği zaman dua edip dilekte bulunur, korku âyetleri geldiği zaman da Allah'a iltica eder, O'na sığınır⁷⁴.

Hz. Ali: "Anlamayarak yapılan ibâdet, düşünmeden yapılan kıraatta hayır yoktur"⁷⁵ demiştir.

Abdullah b. Abbas da: "Sür'atli olarak Kur'ân'ı hatmetmektense, Bakara veya Âlû imrân gibi bir sûreyi düşünerek, ağır ağır okumak benim için daha sevimselidir"⁷⁶ demiştir.

Saîd b. Cübeyr'in "Şu günden sakının ki, o gün (hepiniz) Allah'a döndürüleceksiniz, sonra herkese kazandığı tam olarak verilecek ve onlara hiç haksızlık edilmeyecektir" anlamındaki (Bakara 2/281) âyeti yirmiden fazla tekrar ettiği nakledilmiştir⁷⁷.

Aynı şekilde, ünlü tâbiî Mücâhid'e: rükûsu, secdesi, rek'atı aynı sayıda olmak üzere, namaz kılan iki kişiden birisinin, bu namazını Bakara sûresini okuya-

72 Ğazzâlî, age, I, 258-259.

73 İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 179; Nesâî, İftitâh, 79.

74 Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI, 92.

75 Dârimî, Mukaddime, 29; Ğazzâlî, İhyâ, I, 253.

76 Ğazzâlî, aynı yer; Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-vecîz, s. 197.

77 Ebû Şâme, age, s. 196.

rak; diğzerinin de hem Bakara ve hem de Âlü imrân sûrelerini okuyarak kılmaları durumunda, hangisinin daha faziletli bir iş yapmış olacağı sorulduğunda, o, sadece Bakara sûresini okuyarak namaz kılan kişinin, bu amelinin daha üstün olduğunu söylemiş ve "Biz onu bir Kur'ân olarak, insanlara dura dura (ağır ağır) okuman için (âyet âyet) ayırdık ve azar azar indirdik", anlamındaki (İsrâ 17/106) âyeti okumuştur⁷⁸. İmâm Nevevî (676/1277) de, "Tertîl ile okunan bir cüz, aynı müddet içinde tertilsiz okunan iki cüzden daha faziletlidir"⁷⁹ demıştır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür⁸⁰.

Şu halde kıraatta asıl olan, okuduğunu anlamaktır. Bu bakımdan, arapça bilmeyenlerin, hatim indirirken, okudukları yerin mânâsını da bir meâl veya tefsirden takip etmeleri uygun olacaktır.

İmâm Gazzâlî'nin de isabetle ifade ettiğı üzere, Kur'ân'ı hakkıyla okumuş olmak için dil, akıl ve kalbin işbirliğı halinde olması lâzımdır: Buna göre dil okumalı, akıl tercüme etmeli, kalb de ders almalıdır. Yani dil, Kur'ân'ı harflerin mahrec ve sıfatlarına riâyet ederek, Allah'ın indirdiğı şekilde tane tane okuyacak; akıl, okunan yerlerin mânâsını anlayıp düşünecek; kalb ise, bu mânâlardan gereken dersi alıp etkilenecek, kişinin o mânâların gösterdiği istikamete yönelmesini ve kendisine çeki düzen vermesini sağlayacaktır⁸¹. "Muhakkak bilmek lâzım ki, Kur'ân-ı Kerim'den maksat, onu sadece okumak değil, ona uyacak iş yapmaktır. Okumak, akılda tutmak içindir. Akılda tutmak da yapmak içindir. Emirlerine uymadan Kur'ân okuyan, efendisinden mektup alıp, mektupta yapması gereken işler bildirilen bir kölenin, bir yere oturup, mektubu yüksek sesle okumasını, sözleri gayet düzgün olarak ağızından çıkarması ve fakat emirlerinden hiçbirini yapmaması gibidir ki, bu durumda azarlanmaya ve cezaya müstehak olur"⁸².

78 Ebû Şâme, age, s. 197.

79 Süyûtî, el-İtkan, I, 106.

80 Gazzâlî, İhyâ, I, 253-254; Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-vecîz, s. 194-198.

81 Gazzâlî, age, I, 258.

82 Gazzâlî, Kimyâyı saadet (trc: A. Faruk Meyan), s. 180.